

PRINȚUL DIMITRIE GHIKA – COMĂNEȘTI ȘI FIUL SĂU NICOLAE, EXPLORATORI AI „ȚĂRII SOMALILOR” (CORNUL ORIENTAL AL AFRICII)

Ștefan NEGREA
stnegrea@yahoo.com

ABSTRACT: This study was presented in the Columns Room of Ghika's Palace during "The Days of Comanesti Town" (Bacau County, Romania), evolved between the 5th and 7th of August 2011.

Dimitrie Ghika – Comănești and his son Nicolae, have important contributions in research of the flora and fauna from the Oriental Horn of Africa (the Somalia Peninsula and partially the Plateau of Ethiopia). They were both hunters and explorers, discovering, describing and mapping mountains, plateaus, and rivers, calling them with Romanian names, they brought plants, further described by the botanists as new plants, lions and other animals 'skin, some of them naturalized and preserved at "Grigore Antipa" Museum from Bucharest.

Nowadays, they both are placed next to the greatest explorers of the Africa from the nineteenth century.

KEYWORDS: Dimitrie Ghika – Comanesti and his son Nicolae, venatorial and scientific research in Somalia, accomplished collections and their importance.

Introducere

Deși prințul Dimitrie Ghika și fiul său Nicolae sunt cunoscuți astăzi printre marii exploratori ai Africii din secolele XIX și XX, n-am găsit prea multă informație despre ei în publicațiile românești.

De acord cu Val. Tebeica, consider că, prea puțin s-a scris despre călătoriile și exploratorii români din perioada respectivă. Dacă am reținut bine, colegul Alexandru Marinescu a găsit și v-a prezentat date inedite despre lucrările celor doi exploratori români, publicate în Franța. Eu consider că este o bună ocazie să folosesc „Zilele orașului Comănești”, organizate cu

pasiune și talent de urmașul meu la secretariatul CRIFST/DIS, dr. Valentin Marin, în colaborare cu structuri ale Administrației Publice Locale, pentru a prezenta o cronologie a explorărilor pline de rezultate a celor doi prinți, vânători iscușiți și cercetători perseverenți ai „Țării Somalilor”. Am folosit în principal lucrările publicate de jurnalistul – scriitor Val Tebeica, care poate fi considerat „*biograful oficial*” al celor doi prinți. Ca să fiu cât mai scurt, voi relata principalele evenimente pe cât posibil *cronologic*. Dar nu înainte de a vă prezenta palatul în care ne aflăm (folosind pliantul care mi s-a dat la vizitarea Muzeului) și familia Ghika.

Fig. nr. 1 – Palatul „Dimitrie Ghika” – monument arhitectonic (fototeca ing. Neculai Bîlbîie)

Palatul Dimitrie Ghika din Comănești. Citez (cu modificări), din pliantul semnat de N. Bîlbîie [1]: Palatul „Dimitrie Ghika” este un monument arhitectonic și cea mai impunătoare clădire din localitate. A fost construit între anii 1890-1900 de arhitectul francez Albert Galleron în stilul eclectic ce domina spiritul Europei la sfârșitul secolului al XIX-lea, dominat de elemente ale stilului baroc. Merită menționat că este același arhitect care a realizat Ateneul Român și Palatul Băncii Naționale din București.

Clădirea are 22 de încăperi pe două nivele. Bîlbîie [1] îl citează pe N. Iorga, care scria în 1918, după ce l-a vizitat: „Castelul, în mijlocul unei grădini foarte frumoase, se găsește în fața gării, smălțuite și încununată cu turnuri, care se pot admira mai mult decât locui și întrebuința. Curtea

boierească e un frumos castel clădit de arhitectul Ateneului...”. Palatul și parcul au fost reședința familiei Ghika – Comănești până în anul 1946, apoi au fost folosite ca: Școală medie profesională (1950–1953); Școală profesională (1958–1959); Liceu de zi și seral (1959–1970); Școală generală (1970–1984); Casa pionierilor (1989), găzduind și o expoziție de artă modernă și contemporană, totalizând 444 metri pătrați.

Colecția etnografică pe care am vizitat-o împreună a fost alcătuită în anii 1984–1987 sub îndrumarea etnografului D. Ichim și a muzeografei Steliana Roșu. Ea conține peste 650 de exponate reprezentative pentru meșteșugurile locuitorilor de pe Valea Trotușului.

Familia Ghika – Comănești. Din aceeași sursă [N. Bîlbîie, 1] aflăm că personajul cel mai marcant al familiei, prințul Dimitrie N. Ghika, s-a născut în anul 1839 (cf. plăcii funerare din cimitirul orașului) sau 1840 (după unele documente). Soția sa, Zoe Ghika (născută Lahovary) a trăit doar 51 de ani (1851 – 1902), Sfârșitul eroului principal a fost tragic. Născut la 31 decembrie 1839 (în ajunul anului nou) el s-a sinucis în 1923, după ce a aflat că fiul său a făcut un infarct mortal. Avea 84 de ani (inf. verb. D. Murariu).

Prințul era doctor în drept, magistrat și deputat. A călătorit foarte mult ca cercetător științific plin de inițiativă și pasiune și vânător iscusit. Călătoriile sale acoperă arii întinse din Europa, Asia și Africa. Dar faima și renumele de om științific de nivel european i-a adus-o expediția organizată de el și fiul său Nicolae în anii 1895 – 1896 în Cornul Oriental al Africii, unde a cercetat relieful, hidrografia, flora, fauna și a făcut interesante observații asupra așezărilor și locuitorilor acestora. Datele, inedite aproape în totalitate, au fost foarte apreciate în lumea științifică. Rezultatele comunicate sau publicate au fost preluate de savanți ca I. M. Hilderbrandt și prof. dr. Phillip Paulitschke. Ultimul a remarcat entuziasmul patriotic care l-a determinat să boteze cu nume românești forme de relief.

Fig. nr. 2 – Prințul Dimitrie Ghika – Comănești (fototeca Neculai Bîlbîie)

Comparând situația actuală a locuitorilor din Cornul Africii cu cea din scrierile prințului Ghika și cercetătorilor vremii, constatăm că omenirea a făcut pe alocuri pași uriași – s-a ajuns și pe lună – dar viața oamenilor din acest colț al planetei pare neschimbată. Am auzit la „România Radio Actualități” (24 iunie 2012) că Somalia este pe locul nr. 1 în lume la sărăcie, legată strâns de... corupție (fenomen social ultra cunoscut pretutindeni; se pare că este o legătură strânsă între ele, sărăcia proliferază corupție – un cerc vicios, de regulă întreținut de guvernanți). La polul opus Somaliei, pe cine credeți că găsim după aceeași emisiune? O țărișoară mică, dar bogată: Danemarca!...

În încheierea acestei introduceri doresc să subliniez aportul substanțial al jurnalistului scriitor Val. Tebeica la cunoașterea călătorilor români din ultimii 150 de ani. În cartea „Străbătând lumea” [7], cititorul este purtat pe urmele doctorului Ilarie Mitrea în Mexic și Indiile Olandeze spre sfârșitul secolului al XIX-lea; pe ale lui Ion Catina în Mozambic și Transvaal, pe urmele lui Iuliu Popper în Țara de Foc, pe ale lui Bazil G. Assan în arhipelagul Spitzbergen și banchiza polară nordică; aflăm, de asemenea, despre aventurile lui Sever Pleniceanu în Congo unde a stat doi ani; despre călătoria a trei români în Gabon pe Coasta Sclavilor; un capitol substanțial este dedicat expediției de explorare în Țara Somalilor făcută de Dimitrie și Neculai Ghika – Comănești, însoțit de câteva fotografii (pp. 200–248), folosit ca material de bază în lucrarea de față.

În cea de-a doua carte a lui Val. Tebeica [8], autorul reia unele capitole din cartea precedentă pentru a le îmbogăți ca informație și redactare pe baza cercetărilor sale de istoric al călătoriilor românești peste hotare. Apar astfel, capitolele: N. Milescu („De la Soare-apune la Soare Răsare”); D. Cantemir („Patruzeci și patru de ani mai târziu: Dimitrie Cantemir în Caucaz”), Gr. Ștefănescu, soții Ciulli, „Patru globe-trotteri în jurul lumii” etc. Expediția în Țara Somalilor este reluată în capitolul „Fluviul Leoparziilor” (pp. 123–162), în care este dată fotografia portret a lui Dimitrie Ghika. Contribuția lui Val. Tebeica este, fără îndoială, foarte importantă, valoroasă prin cantitatea și calitatea informațiilor.

Primii exploratori români în „Țara Somalilor”: Dimitrie și Nicolae Ghika – Comănești (27.10.1895 – 22.02.1896). Sinteză quasi-cronologică

Sursa principală care stă la baza prezentei sinteze quasi-cronologice o constituie cele două cărți ale lui Val. Tebeica [7 și 8]. În prefața la prima carte („Străbătând lumea”), Editura precizează că autorul „a studiat publicațiile de

specialitate, a comentat gazetele vremii, a stat de vorbă cu marinari, ziariști, scriitori, istorici. A descoperit un material în mare parte inedit: însemnări de drum, scrisori etc. și a putut astfel scoate dintr-o nedreaptă uitare figuri de călători români pe meleaguri îndepărtate [...]. Cele mai multe din călătoriile înfățișate în carte au avut loc în Africa”.

În „Cuvântul introductiv”, Val. Tebeica subliniază că mijloacele materiale de care dispunea Dimitrie Ghika (moșia de la Comănești) i-au permis să organizeze prima expediție românească în Africa, în cursul căreia și-a arătat, în repetate rânduri, talentul de vânător, dar ceea ce formează interesul călătoriei nu sunt trofee de vânătoare, ci observațiile referitoare la fauna și flora africană, materialul etnografic cules și mai cu seamă informațiile referitoare la regiunile necercetate până atunci. Importanța datelor și măsurătorilor a fost recunoscută, „după cum am arătat deja, pe plan internațional prin folosirea și elogierea lor de către oameni de știință renumiți, ca savantul Paulitschke”.

În a doua carte, „Români pe șapte continente”, Val. Tebeica revine cu date noi asupra expediției Ghikuleștilor în Somalia sub titlul „Fluviul Leoparzilor” (pp. 123–162) și în „Dicționarul exploratorilor și cercetătorilor români” (pp. 362–374). Dar mai bine să derulez cronologia evenimentelor – nu înainte de a prezenta foarte sumar familia, Africa și Somalia...

Familia Ghika

Familia Ghika a avut în secolele XVII – XIX un rol politic important în Țara Românească și Moldova. Unul dintre fruntașii familiei a fost prințul Dimitrie Ghika – Comănești. De ce „prințul” și nu „boierul”? De ce „Ghika” și nu, fonetic, „Ghica”, așa cum apare în dicționarul Academiei Române? Nu intrăm în detalii, e treaba istoricilor!

Voi aminti pe primul, pe Gheorghe Ghika, domn al Moldovei (1658–1659) și al Țării Românești (1659–1660), întemeietorul familiei, care a mutat definitive capital Țării Românești la București și pe distinsul om de cultură, Ion Ghica (1817–1897), scriitor, economist și politician român, fruntaș al Revoluției de la 1848 din Țara Românească, luptător pentru Unirea Principatelor. A fost de mai multe ori ministru și prim-minstru, academician. Primul profesor român de economie politică. A predate cursuri la Academia Mihăileană (1844) și a publicat și o serie de „Convorbiri economice” (1865–1875). Sunt foarte cunoscute „Scrisorile către Vasile Alecsandri”, dovedindu-se un excellent portretist.

Descendent din această familie, eroul nostrum, Dimitrie Ghika – Comănești s-a remarcat ca un călător și explorator al Africii, unul dintre fruntașii cinegeticii românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea și prima parte a secolului al XX-lea.

El este cel care, împreună cu fiul său Nicolae, a organizat și condus în perioada octombrie 1895 – februarie 1896, prima expediție africană românească, care și-a propus să exploateze cinegetic, geographic, biologic și etnografic „Țara Somalilor” din Cornul Oriental al Africii. Nu ne rămâne decât să punctăm secvențe din temerara expediție a tatălui și a fiului, Nicolae care tocmai se întorsese de la Paris, nerăbdător, ca orice tânăr, să călătorească, să dea piept cu lei și elefanții marelui „*continent negru*”...

Africa – mirajul călătorilor de tot felul

Pământul marelui continent, pătat deșerturile Sahara și Kalahari a atras ca un magnet din timpuri imemorabile călătorii, negustorii și militarii. Țărmurile răsăritene ale Africii erau cunoscute din antichitate de vasele comerciale ale chinezilor și în special de egipteni. În secolul al VII-lea a. Chr., fenicienii au înconjurat continentul pe apă. Și totuși, zone întinse din interior au rămas „terra incognita” până în secolul al XIX-lea, când exploratorii europeni au șters de pe harta Africii aceste pete albe. Abia atunci i-a venit rândul și „Țării Somalilor” – știută din vremea lui Julius Caesar ca „Regia aromatica”. Dacă coasta Somaliei și a golfului Aden, erau relativ bine cunoscute, interiorul a fost greu de cucerit din cauza climei subecuatoriale, reliefului frământat și a carnivorelor mari în frunte cu lei, dar și a indigenilor care s-au opus, bănuitori, străinilor de pretutindeni.

După Val. Tebeica [7], prima încercare de pătrundere în Somalia a fost făcută de Henry Salt în 1809, la sud de Berbera pe o scurtă distanță. După o pauză de aproape patru decenii, în 1847, englezul C.J. Comttenden a pătruns în zona sud-estică față de Berberia. Țara Somalilor a început a fi cunoscută cu adevărat abia după 1874, odată cu expedițiile elvețiene organizate de G. A. Haggemacher și a naturalistului I. M. Hildebrandt. A urmat expediția deja amintită a lui Phillip Paulitschke, a fraților T. L. și D. W. Jame și a altora. Unii dintre aceștia și-au pierdut viața în timpul vânătorilor sau a ciocnirii cu băștinașii. În ciuda aparent numeroaselor expediții, cea a exploratorilor noștri, Dimitrie și Nicolae Ghika-Comănești, a avut rezultate valoroase, demne să stea alături de ale naturaliștilor Hildebrandt și Paulitschke. Afară de contribuția botanică, aportul cartografic prin relevee

topografice în premieră a stârnit admirația savanților vremii. Rezultatele științifice generale ale expediției Ghika-Comănești, însoțite de un referat elogios din partea lui Paulitschke, au fost depuse și acceptate de Institutul de la Gotha.

Somalia și somalezii ieri și azi

Dar cum arăta această parte a Africii în timpul expediției celor doi Ghika? Val. Tebeica [7] ne spune că aria ocupată de somali era cam la fel cu cea de azi.

Atunci să ne uităm pe o hartă din orice atlas și vom vedea că Somalia ocupă Cornul Oriental al Africii care „împunge” Oceanul Indian spre răsărit și că, la rândul ei, Ethiopia „împunge” Somalia între Berbera la nord și Mogadiscio la sud, gâtuind țara la mijloc; la nord, limita atinge strâmtoarea Bab el Mandeb, iar la sud atinge Oceanul în dreptul orașului Nairobi, capitala Keniei. Podișul Ethiopiei, care se înalță până la 310 m la sud și 520 în nord domină din interior Peninsula Somaliei spre est și Câmpia Somaliei spre sud-est. Iată un relief frământat pe care cei doi Ghika-Comănești și-au propus să-l studieze.

Conform itinerariului stabilit, expediția a pătruns în interiorul Țării Somaliei și de aici în zona Ogaden, situată în est – sud-estul Ethiopiei, înaintând până dincolo de Webi Schebeli („Fluviul Leopardilor” în traducere). În acel an (1895), etiopienii purtau un adevărat război de apărare a independenței lor, amenințați de frământările puterilor europene. Dacă răsfoim prima ediție a cărții „Statele lumii” [2] aflăm că la sfârșitul secolului al XIX-lea Somalia a fost ocupată de trupe franceze și italiene. În 1887 s-a proclamat protectoratul Somaliei Britanice, în 1896 (anul expediției Ghika) colonia Somalia Franceză, iar în 1906 Somalia Italiană. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, Somalia Italiană a fost ocupată de trupele engleze și administrată de Marea Britanie până în 1949, când a intrat sub tutela ONU și administrată de Italia. Teribile „mutații” nefericite pentru bieții băștinași, care trăiau în sărăcie și subcultură inerente poziției geografice! Îmi amintesc din presa românească (singura accesibilă cetățeanului de rând) că în 1969 puterea a fost preluată, în cele din urmă, de Consiliul Revoluționar Suprem, care proclamase „Republica Democrată Somalia”. Era anul în care pleca prima expediție biospeologică în Cuba (deci tot o țară... tropicală, ca și Somalia), a cărei Academie de Științe ceruse ajutorul Institutului de Speologie „Emil Racoviță” al Academiei Române

pentru a demara cercetarea faunei subterane, terestre și acvatice. Patru luni a durat prima expediție în „*Perla Antilelor*” la care au participat ca organizatori și mentori trei biospeologi Lazăr Botoșăneanu, Vasile Decu și autorul acestui articol, completată pe parcurs cu Gheorghe Racoviță de la Filiala clujeană a Institutului nostru, nepotul marelui savant român. Cine dorește să afle peripețiile celor din expediția biospeologică în Cuba, țara cu peste zece mii de peșteri, să caute în biblioteci și anticariate cele două cărți semnate de Ștefan Negrea [5, 6]. De remarcat că între expediția din Somalia și Cuba s-au scurs 75 de ani.

Am vorbit despre Somalia, se cuvin acum și câteva cuvinte despre somalezii. După Val. Tebeica [7], poporul somalez păstrează o unitate etnică și lingvistică. Face parte din grupul *Kamit*, deci sunt înrudiți cu berberii, cu unele populații nomade din Africa Occidentală și cu vechii egipteni. Pigmentul negru din pielea lor e înșelător, somalezii sunt apropiați de popoarele semite, atât prin trăsăturile somatice, cât și prin limba înrudită cu berbera și egipteana. După aceeași sursă, la sfârșitul secolului al XIX-lea existau peste două milioane grupate în numeroase triburi numite „*ner*” sau „*fakida*”. Se pot distinge cinci mari grupe: isașii, isakii, darazii, wavyii și sabii (ultimii în sud, în pământurile udate de Fluviul Leoparșilor și Fluviul Djuba, singurii care se ocupă de agricultură, restul cu păstoritul).

Fig. nr. 3 – Somali participanți la expediția prințului Dimitrie Ghika – Comănești, într-o pauză de odihnă în apropierea localității Hargheiza (Foto D. Ghika, din V. Tebeica, 1972. p. 200)

Somalezii sunt poligami – numărul soțiilor variind după avere. Obiceiurile somalezilor sunt descrise amănunțit în conferințele ținute de Dimitrie Ghika la 13 mai 1896 la „Societatea Geografică Română” (vezi „Buletinul S. G. R. , trim. III-IV, pp. 3-30, 1896) și sunt preluate de Val.

Tebeica [7]. Vom menționa în treacăt că femeile, îndeplinind munca grea în gospodării, pot fi vândute ca fete; nu-și acoperă fața. Bărbații poartă togă de bumbac și pe umărul stâng un covoraș de piele pentru rugăciuni. Vânătorii poartă lănci cu care pot ucide un leu. Dimitrie Ghika dă câteva exemple de acte de vitejie a unor vânători. Fiind nomazi, avuția se aprecia prin numărul de cămile. Adăpatul cămilelor este făcut cu mult zel. Ca să bea cât mai mult le cântă, repetând ca refren: „*Bea cămilă dragă!*...”

La drum cu prințul Dimitrie Ghika-Comănești și fiul său Nicolae prin Țara Somaliei

- 13 octombrie 1895. După o călătorie de zece zile la bordul vaporului austriac „*Imperatrix*”, Dimitrie și Nicolae Ghika debarcă la Aden, o colonie engleză de 140 de mii de locuitori. Întins la poalele muntelui golaș Sham-Sham, cu vârfurile ascuțite, negre, este înconjurat de forturi și baterii. E considerat al doilea Gibraltar al lumii. Sunt întâmpinați de un adjutant al guvernatorului pentru a-i conduce la reședința acestuia. Zona este nisipoasă, clima toridă și secetoasă. Adenul „*respiră*” prin oaze, iar populația trăiește din creșterea animalelor. În mijlocul peisajului stâncos sunt adăpostite multe rezervoare de apă, unele mai vechi de 2000 de ani. Este recrutat o parte din personalul expediției. Prințul Ghika avea să scrie că i-au fost „*oameni foarte devotați*”.

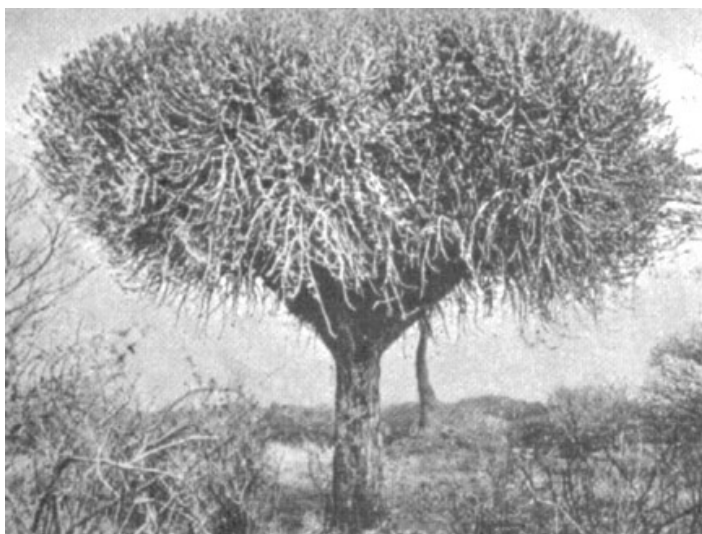

Fig. nr. 4 – Peisaj din Țara Somalilor cu o euforbie arboricolă și cu o termitieră în planul secund
(Foto D. Ghika, din V. Tebeica, 1972, p. 216–217)

- 17 octombrie 1895: Călătorii noștri părăsesc Adenul la bordul vasului militar englez de coastă „Majo”. Navighează toată noaptea pe o mare fosforescentă (desigur, *Noctilnea* – n.n.). După 48 de ore, vasul ancorează la Berbera – punctul de plecare în interior. Este cea mai importantă localitate a Somaliei britanice, cu două cartiere: „orașul administrativ” și „orașul comercial”. Clădiri importante: palatul guvernamental, poliția, cazarma, închisoarea, o moschee cu minaret, mormântul șeicului Iusuf, venerat de somalezi, construcții de piatră în mijlocul unor grădini de palmieri. Pregătirile de călătorie fiind făcute din timp de un negustor bancher Cawasie Dinshaw, au destul timp să cunoască orașul.

Fig. nr. 5 – Un trofeu vânătorec (vezi pușca) dobândit de prințul Dimitrie Ghika-Comănești și fiul său, Nicolae în Țara Somalilor (*Din V. Tebeica, 1972*)

- 22 octombrie 1895. O mare caravană părăsește Berbera cu direcția Hargeiza (Fig. nr. 3), deplasându-se în pași mari și apăsați, adică în ritmul lent al „corăbiilor deșertului”. Este alcătuită din 70 de cămile somaleze și doi de la garnizoana din Aden, patru cai, doi catâri abisieni, 15 oi și vegheată de 57 somalezi, înarmați cu puști de diferite calibre și de trei tineri cu sulite autohtone. Headmanul (conducătorul caravanei) Egge Merlayo, și doi șicari (vânători principali), Gheli și Dualé, ca și restul somalezilor aparținând mai multor triburi din Guban – toți știind engleza. Părăsind Berbera, cei doi prinți Ghika, având cai iuți crescuți în India, au urmărit o turmă de gazele și au împușcat un șacal.

- 26 octombrie 1895. După ce au străbătut regiunea Guban (gub – „căldură”), situată între golful Aden și munții Golos, exploratorii și-au așezat tabăra la Leferung. Pe parcursul celor 4 zile de marș continuu, sub soare arzător, au văzut numai turme de gazele și antilope sperioase care nu se apropiau sub 700–800 m. Dar, cu șiretenie, unii vânători se pot apropia până la 120–150 m. Ca de obicei, odată cu amurgul, se ridica o îngrăditură

circulară din uscături spinoase, numită *țeriba* și în jurul ei se înșiră bagajele purtate de cămile, care intră în cerc ca să doarmă la adăpost de sălbăticiuni. Ca în toate serile, oamenii își fac rugăciunea cu fața spre Mecca, apoi stau în jurul focului, evocând prin cântece fapte eroice, răpiri de fete și de cămile și câte altele...

- 29 octombrie 1895. În zori, headmanul ordonă ridicarea taberei fără aprobarea celor doi Ghika, conform unei reguli de veacuri, pentru a putea străbate până în amurg distanța dintre două surse de apă și de pășune pentru cămile. Oprirea de zi se face la prânz. În timp ce animalele pasc și își potolesc setea, somalii își împart, adesea cu discuții, vânatul, orezul, ghi-ul (lapte de oaie cu seu) și curmale. Apoi iar caravana se pune în mișcare, cămilele înșiruindu-se, legate câte șapte până la zece, fiecare la coada celei din față. Fiecare șir e condus de câte un om, restul escortei mergând jumătate în frunte, jumătate în coada caravanei. În timp ce cămilele înaintază lent spre sud-vest, în direcția Hargheisa, cei doi Ghika pornesc călare împreună cu șicarii lor în căutarea vânatului.

Cam așa s-a desfășurat timp de 124 zile expediția în Țara Somalilor. Activitățile de caravană sau tabără alternau cu cele științifice și cu odihna activă în care relieful și vegetația atrăgea atenția sau întâlnirile cu băștinașii, adesea la foc de tabără se încingeau poveștile vânătoarești, unele adevărate aventuri care se puteau termina tragic.

- 28 octombrie – 6 noiembrie 1895. Nouă zile a durat urcușul de la Leferung până la Udjiwadjii (1600 m alt.) între o regiune muntoasă formată din platouri etajate, străbătute de rupturi de pantă, făcute de ape în drum spre mare, în timpul sezonului ploios. Pe parcursul celor nouă zile, cei doi Ghika au fost impresionați de numeroase animale sălbatice, în special gazele. Iată o mostră de descriere găsită în însemnările tatălui: „Într-o fundătură stâncoasă, acoperite cu tufe dese văd sărind înaintea mea patru gherenuka (gazele wallezi), un mascul, având curiozitatea de a mă privi, se opri pe o stâncă numai la 130 de metri depărtare de mine și am plăcerea de a-l vedea căzând imediat după detunătura carabinei. Era un mare exemplar, cu coarne frumoase, negre, cu multe inele bine marcate. Această gazelă are buza superioară ascuțită, mai lungă cu vreo 3 centimetri decât cea inferioară. Gâtul ei e foarte lung, amănunt care o distingea de alte specii și o face să semene cu o girafă. Ea se hrănește mai ales cu frunzele și crengile tufelor și am observat-o adesea ridicându-se pe picioarele de dinapoi, rezemate cu cele de dinainte pe crengi, întinzând gâtul ei lung drept în sus, printre crengile superioare

ale tufelor. Coloritul ei e brun, mai închis pe spinare, e albă pe pânțele și pe partea inferioară a picioarelor. Gazela wallezi este răspândită peste tot în Țara Somalilor, de obicei în turme mici și trăiește mai mult în desișuri”.

De remarcat spiritul său de observație ca al unui naturalist cu înaltă calificare, experiența cinegetică și darul de povestitor. Sugerez ca Fundația „Rădăcini” din Comănești, înființată recent, să-și facă o datorie de onoare în a edita opera științifică și cinegetică, publicațiile sale inedite, inclusiv Însemnările de călătorie – care sunt scrise cu autoritate științifică, cu mână de scriitor și pe deasupra mai sunt și olografe!... de aflat unde sunt în prezent pentru a fi achiziționate și păstrate în arhiva Fundației (sau la Muzeul Antipa?... sau la Academia Română?...)

- 22 februarie 1896. Ultimul popas al expediției este făcut acolo unde a început, în apropiere de Berber, pe o colină golașă și pietroasă. Locuitorii Berberiei au întâmpinat caravana cu urale de bucurie. După 130 de zile, ea arăta cu totul altfel, notează Val. Teberca [7]: „În loc de lăzi și de legături pline cu provizii de tot felul, cămilele purtau trofee de vânatoare: dinți de elefanți, piei de lei, piei și coarne de rinoceri, capete și piei de gazele și antilope, de zebre și, bineînțeles, girafa, împușcată lângă culmea Lahovary. Din 72 de cămile, șase pieriseră, din patru cai doi au murit mușcați de musca țété. În schimb, dintre oameni nu lipsea niciunul”.

„Dintre rezultatele cinegetice, Dimitrie Ghika amintește și următoarele: 15 gazele din speciile pelzelni, spekei, wallezi și soemmeringe, 46 de antilope din speciile endu, hartebeest și oryx beisa, 8 dofari (porci sălbatici), 4 lei și leoaice, 4 antilope de apă (cobus ellipsiponymnus) și o girafă”.

„Câte două dintre cele mai frumoase exemplare au fost conservate apoi de cunoscutul naturalist englez Rowland Ward. Multe dintre aceste trofee, printre care și girafa și reptilele, au fost dăruite Muzeului Grigore Antipa din București”.

Ar fi interesant de aflat, mă întreb eu, autorul prezentului articol, care mai este situația acestor materiale după 75 de ani? Mai ales că muzeul a trecut printr-un bombardament teribil la sfârșitul celui de-al doilea război mondial. La fel de interesant ar fi de tradus în românește și publicat în „Columna” rapoartele savanților botaniști G. Schweinfurth și G. Volkens, care au studiat plantele colecționate în expediție sau raportul și harta lui Phillip Paulitschke, făcute pe baza măsurătorilor și observațiilor cartografice ale celor doi Ghika.

Cu aceste îndemnuri, doresc să închei, nu înainte de a-mi exprima admirația față de atașamentul sincer al acestui român de origine greacă

pentru patria în care s-a născut și trăit, pentru românismul autentic nepre-făcut, exprimat prin adăugarea la numele strămoșesc pe cel al moșiei pe care s-a născut, l-a hrănit și i-a permis să studieze în Europa, să călătorească în Africa, dar, murind, să fie îngropat în cavoul familiei din cimitirul Comănești. Prințul Dimitrie Ghika strălucește ca om de știință și cultură veritabil și ca român autentic de vocație europeană, pentru că el s-a dus în Țara Somalilor s-o cunoască, s-o studieze științific și ca vânător, tot în scop științific (a donat totul unui muzeu românesc). Deși știa perfect engleza și știa că alte state europene „mari” se băteau să-și facă colonii în Africa și oriunde în lume, el s-a dus s-o cunoască și să împărtășească conaționaliilor, comăneștenilor lui dragi tot ce văzuse acolo, ca să fie văzut în Muzeul Antipa ce a văzut și el în Africa. Sunt sigur că prietenul meu, dr. Dumitru Murariu, m.c. al Academiei Române și directorul acestei instituții de știință și cultură de valoare inestimabilă pentru educația puilor de români, a păstrat (cât permite știința taxidermică) exponatele donate de cei doi prinți Ghika. Dacă încă nu există (muzeul e în curs de amenajare) continuând să păstreze valorile moștenite, îmbogățindu-l „non stop” cu noi valori.

Bibliografie:

- [1] Bîlbîie, N., *Muzeul de Etnografie și Artă Dimitrie N. Ghika – Comănești*, pliant cu text și ilustrație bogată în culori, Comănești, 2011, 6 p.
- [2] Malița, M. (coordonator științific), *Statele lumii*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, pp. 1-814 (Somalia pp. 521–528), 1985.
- [3] Misăilă, Lavinia, *Colegiul Tehnic „Dimitrie Ghika – Comănești”*, pliant cu text și ilustrații color, Comănești, 2011, 6 p.
- [4] Moroianu, D., Ștefan, I. M., *Focul viu. Pagini din istoria invențiilor și descoperirilor românești*, Editura Științifică, București, pp. 1–488 (Câțiva explorator români: 342–343), 1963.
- [5] Negrea, Șt., *Prin peșterile lumii*, Editura Sport-Turism, București, pp. 1–176, 1979.
- [6] Negrea, Șt., *Expediționari români la tropice*, Editura Sport-Turism, București, pp. 1–208, 1980.
- [7] Tebeica, Val., *Străbătând lumea. Călători și exploratori români de la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea*, Editura Științifică, București, pp. 1–365 (*O expediție în Țara Somalilor*: pp. 200–246), ediția a II-a, 1962 (Ediția I, menționată în prefață, a apărut în 1959)

- [8] Tebeica, Val., *Români pe șapte continente*, Editura Sport-Turism, pp. 1–383 (*Fluviul Leoparzilor*, pp. 123–162; *Dicționar al exploratorilor și călătorilor români*; pp. 362–381), 1975.
- [9] ***, *Zilele Orașului Comănești, Programul Simpozionului Științific Național „Dimitrie Ghika – Comănești – In memoriam”*, ediția I, Comănești, 6 august 2011; mapă în culori conținând programul dactilografiat, 4 p. și pliantele semnate de N. Bîlbîie și Lavinia Misăilă.